

การขยายพื้นที่ชุมชนในการดำเนินโปรแกรมการทำงานกับ
ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวเพื่อป้องกันการกระทำซ้ำ:

กรณีศึกษาเทศบาลเมืองนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

Expansion of Community Areas to Implement the Domestic
Violence Perpetrator Program for Preventing Recidivism:
Case Study in Nang Rong City Municipality,
Buriram Province

มาตี ลิมสกุล¹ และ สุรีย์ฉาย พลวัน^{2*}

Madee Limsakul¹ and Sureeshine Phollawan^{2*}

¹ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร 10200

² คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร 10900

¹ Faculty of Social Administration, Thammasat University Tha Prachan Campus, Bangkok 10200

² Faculty of Social Sciences, Kasetsart University, Bangkok 10900

* Corresponding author: sureeshine@yahoo.com

Received: October 8, 2021; Revised: March 11, 2022; Accepted: March 18, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการขยายพื้นที่ชุมชนในการดำเนินโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวเพื่อป้องกันการกระทำซ้ำมีวัตถุประสงค์ดังนี้ (1) เพื่อพัฒนาแกนนำในการนำโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำไปใช้ในพื้นที่ชุมชน (2) เพื่อศึกษาผลการนำโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวไปใช้ และ (3) เพื่อพัฒนาคู่มือการนำโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวเพื่อป้องกันการกระทำซ้ำไปใช้ในพื้นที่ชุมชน วิจัยเรื่องนี้เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยมีการอบรมแกนนำชุมชนจำนวน 10 คนในพื้นที่เทศบาลเมืองนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้

แกนนำวางแผน ออกแบบกิจกรรม และดำเนินกิจกรรมกับครอบครัวกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 ครอบครัวในเทศบาลเมืองนางรอง 6 ชุมชน ผลการศึกษาพบว่า แกนนำสามารถนำโปรแกรมการทำงานไปจัดกิจกรรมกับครอบครัวกลุ่มตัวอย่างได้รับผลการประเมินในเกณฑ์ดี และภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรม ครอบครัวกลุ่มตัวอย่างไม่มีการใช้ความรุนแรงทางร่างกายเลย แต่ยังพบว่าการกระทำความรุนแรงทางจิตใจ ผ่านวาจาแต่มีความถี่ในการกระทำลดลง และได้พัฒนาคู่มือการนำโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวจนสำเร็จ

คำสำคัญ: ความรุนแรงในครอบครัว โปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวเพื่อป้องกันการกระทำซ้ำ ชุมชน

Abstract

A study of “Expansion of Community Areas to Implement the Domestic Violence Perpetrator Program for Preventing Recidivism” aims to (1) develop mainstays to enable application of the domestic violence perpetrator program for preventing recidivism in community areas; (2) study results from application of the domestic violence perpetrator program for preventing recidivism in community areas and (3) develop a manual on application of the domestic violence perpetrator program for preventing recidivism in community areas. The study was conducted using an action research approach by training 10 community mainstays in Nang Rong City Municipality area to enable them to plan, design and run activities with a sample group of 10 families in 6 communities in Nang Rong City Municipality. This study resulted in mainstays were able to apply the domestic violence perpetrator program by organizing activities with good assessment, post-period of the program participation, physical violence among sample group were not found at all, except only one family remaining mental violence by verbal abuse but its frequency was diminishing, and the manual on application of the domestic violence perpetrator program for preventing recidivism in community areas was successfully done.

Keywords: Domestic violence, The Domestic Violence Perpetrator Program for Preventing Recidivism, Community

บทนำ

ข้อมูลจากสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) ที่เก็บสถิติจากผู้หญิงทั่วโลก ประมาณ 87,000 คน ที่ถูกฆาตกรรมใน ค.ศ. 2017 พบว่า ร้อยละ 58 หรือประมาณ 50,000 คน ถูกคนใกล้ชิด ไม่ว่าจะเป็นคนรัก แฟน คู่สมรส หรือสมาชิกในครอบครัวและญาติ ทำร้ายจนเสียชีวิต โดยพบว่าประมาณ 20,000 คน อยู่ในทวีปเอเชีย รองลงมา คือ ทวีปแอฟริกา ประมาณ 8,000 คน ทวีปยุโรป ประมาณ 3,000 คน ตามลำดับ (ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง, 2562) จากสถิติดังกล่าวสะท้อนสถานการณ์ปัญหาการกระทำความรุนแรงของผู้ชายต่อผู้หญิง โดยเฉพาะกับบุคคลใกล้ชิดที่ถือเป็นบุคคลในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวของประเทศไทยที่องค์การอนามัยโลก ระบุว่า ประเทศไทยติดอันดับ 1 ใน 10 ของโลกที่มีปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ส่วนใหญ่เป็นการกระทำความรุนแรงต่อเด็กและผู้หญิง โดยผู้หญิงที่มีอายุระหว่าง 15–19 ปี เป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงที่จะถูกกระทำความรุนแรงทางร่างกายหรือทางเพศโดยคู่อริหรือแฟนที่อยู่ร่วมกันโดยไม่ได้แต่งงานมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่พบว่า ในระยะเวลา 10 เดือนของปีงบประมาณ 2564 (ค.ศ.63–ก.ศ.64) มีสถิติความรุนแรงในครอบครัวจำนวน 1,837 ราย โดยผู้ถูกกระทำเป็นผู้หญิงร้อยละ 81 มีความสัมพันธ์เป็นสามีภริยา ร้อยละ 44 และสถานที่เกิดเหตุร้อยละ 88 เกิดเหตุที่บ้านของตนเอง (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2564) จึงทำให้เห็นว่าอันตรายที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงและเด็กนั้นเป็นเรื่องที่ใกล้ตัว เพราะเกิดขึ้นจากคนใกล้ชิดในครอบครัวและมีโอกาสตกเป็นเหยื่อความรุนแรงซ้ำได้อย่างต่อเนื่องเพราะไม่สามารถหลบหนีหรือป้องกันตัวจากอันตรายได้เหมือนกับการป้องกันภัยจากอาชญากรรมประเภทอื่น ๆ

นอกจากนี้ข้อมูลของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2563) พบว่า เหตุผลที่ผู้หญิงส่วนใหญ่อดทนต่อความรุนแรงในครอบครัว เพราะ (1) มีความหวังว่าสามีจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ (2) มีความรู้สึกกลัวลูกมีปมด้อย (3) ต้องการรักษาความเป็นครอบครัว (4) มีความคิดว่าความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัว และ (5) กลัวจะประสบปัญหาทางเศรษฐกิจในการเลี้ยงดูลูก หากเลิกกับสามี จากปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าความรุนแรงในครอบครัวยังคงเป็นปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบัน ที่มีสาเหตุเชิงโครงสร้างทางสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านค่านิยมวัฒนธรรมแบบชายเป็นใหญ่ และปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยอื่น ๆ เช่น การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หรือการใช้สารเสพติด เป็นต้น

ถึงแม้ปัจจุบันจะมีการทำงานทั้งภาคนโยบายและภาคปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวทั้งในหน่วยงานของภาครัฐและภาคเอกชน แต่แนวท่วงส่วนใหญ่จะเป็นการให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองผู้ถูกระบาดด้วยความรุนแรงในครอบครัวที่เน้นการจัดบริการเรื่องความปลอดภัยทางร่างกาย การฟื้นฟูสภาพจิตใจ และการปรับความเชื่อ ทศนคติ ของผู้ถูกระบาดความรุนแรง โดยเฉพาะเรื่องความเท่าเทียมกันทางเพศเพื่อให้สมาชิกในครอบครัวสามารถกลับมาดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข (อังคณา ช่วยคำชู, 2555) ในขณะที่การช่วยเหลือผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว พบว่า มีการจัดบริการเฉพาะให้ค่อนข้างน้อย โดยส่วนใหญ่จะเป็นไปตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระบาดด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 มาตรา 12 วรรคหนึ่ง ที่ระบุให้ศาลมีอำนาจกำหนดให้ใช้วิธีการฟื้นฟู บำบัดรักษา คุมประพฤติ ผู้กระทำความผิด ให้ผู้กระทำความผิดชดใช้เงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ ทำงานบริการสาธารณะ ละเว้นการกระทำอันเป็นเหตุให้เกิดการใช้ความรุนแรงในครอบครัว หรือทำทัณฑ์บนไว้ตามวิธีการและระยะเวลาที่ศาลกำหนดแทนการลงโทษผู้กระทำความผิดก็ได้ (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2559)

จากช่องว่างในการดำเนินการดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการศึกษารูปแบบการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่ทำงานโดยตรงในประเด็นดังกล่าวและพัฒนาเป็นโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว และนำโปรแกรมดังกล่าวไปทดลองใช้กับครอบครัวในพื้นที่จริงเพื่อพัฒนาเป็นโปรแกรมต้นแบบซึ่งเป็นที่มาของการศึกษาการพัฒนาโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวเพื่อป้องกันการกระทำซ้ำ โดยได้ดำเนินการในพื้นที่ชุมชนโพธิ์เรียง กรุงเทพฯ กับครอบครัวที่สมัครใจเข้าร่วมโปรแกรมฯ พบว่า การดำเนินการทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความรู้ ทศนคติ และทักษะด้านการสื่อสารกับสมาชิกในครอบครัวเพื่อลดความรุนแรงในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น แต่ก็พบข้อจำกัดหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นบริบทเฉพาะของชุมชน การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมโปรแกรมฯ และเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการทำงานกับชุมชน ประกอบกับข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาในการดำเนินการทำให้สามารถดำเนินการได้เพียง 1 ชุมชน จำนวน 4 ครอบครัวเท่านั้น (มาดี ลิมสกุล และ สุกิจ อยู่นิธธรรม, 2562) ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้เกิดการนำโปรแกรมฯ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนได้อย่างเหมาะสมจึงจำเป็นต้องขยายพื้นที่ชุมชนในการดำเนินโปรแกรมฯ โดยขยายจากพื้นที่ชุมชนเมือง (ชุมชนโพธิ์เรียง กรุงเทพฯ) ซึ่งมีจุดเด่นในการทำงานด้านการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ดังนี้ (1) ด้านการสร้างคน ในพื้นที่ชุมชนโพธิ์เรียงมีการทำงานร่วมกับมูลนิธิหญิงชายก้าวไกลโดยส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนด

ทิศทางของชุมชนและ มูลนิธิจะร่วมทำงานในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วนและจะใช้ระบบที่เล็ง
ในการทำงานกับชุมชน (2) ด้านการสร้างพื้นที่ ชุมชนมีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานเพื่อช่วยเหลือ
ผู้ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว (ห้องชมพู่) เพื่อสร้างโอกาสในการรวมกลุ่มของคนใน
ชุมชนที่มีลักษณะอย่างเดียวกันและมีมาตรการเฝ้าระวังเหตุในชุมชน โดยการจัดสรรพื้นที่เฝ้า
ระวังเหตุความรุนแรงในครอบครัวผ่านแกนนำของชุมชนตาม Zoning ในชุมชน และ (3) ด้าน
มาตรการทางสังคม กลไกสหวิชาชีพ ที่มีระบบทีมในการทำงานด้านต่อต้านความรุนแรงใน
ครอบครัวไม่ว่าจะเป็นแกนนำชุมชน คณะกรรมการชุมชน อาสาสมัคร ทีมสหวิชาชีพและ
ประชาชนในพื้นที่มีบทบาทในการช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาในลักษณะที่สามารถทำงาน
กลมกลืนไปกับชุมชนแบบเป็นองค์รวม ซึ่งจากการดำเนินโครงการฯ ในพื้นที่ชุมชนเมืองนั้นได้
ขยายพื้นที่มาเป็นพื้นที่ชุมชนชนบท (ชุมชนในเทศบาลเมืองนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์) และ
การสร้างแบบวัดพฤติกรรมความรุนแรงในครอบครัวเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการวัดผล
การเปลี่ยนแปลง ตลอดจนสร้างคู่มือเพื่อเป็นแนวทางในการนำโปรแกรมฯ ไปปฏิบัติได้จริงใน
ชุมชนอื่น ตามความเหมาะสมของพื้นที่และบริบทชุมชนในอนาคต

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อพัฒนาแกนนำในการนำโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงใน
ครอบครัว เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำไปในพื้นที่ชุมชน
2. เพื่อศึกษาผลการนำโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว
เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำไปในพื้นที่ชุมชน
3. เพื่อพัฒนาคู่มือการนำโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว
เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำไปในพื้นที่ชุมชน

วิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่องการขยายพื้นที่ชุมชนในการดำเนินโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำ
ความรุนแรงในครอบครัว เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำ เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการที่มีการดำเนิน
การวิจัย ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1. การค้นคว้าจากเอกสาร (Document Study) เป็นการศึกษาทบทวนองค์ความรู้
เกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว แนวคิดการใช้ชุมชนเป็นฐานในการทำงานกับครอบครัว
และแนวคิดการปรับพฤติกรรม

2. การศึกษาภาคสนาม (Field Study) เป็นการรวบรวมข้อมูลภาคสนามใน 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1: ระยะเตรียมการ ประกอบด้วย

(1) ยกร่างคู่มือโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำ

(2) ยกร่างแบบคัดกรองพฤติกรรมความรุนแรงในครอบครัว โดยส่งให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินค่าความเที่ยงตามเนื้อหา (IOC: Item-Objective Congruence Index) โดยแบบคัดกรองพฤติกรรมความรุนแรงในครอบครัวทั้งฉบับผ่านเกณฑ์มีค่าระหว่าง 0.7-1.0 แล้วนำแบบคัดกรองพฤติกรรมความรุนแรงในครอบครัว ไปทดลองใช้ (Try Out) กับแกนนำในชุมชนเทศบาลเมืองนางรอง จำนวน 10 คน แล้วนำมาหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)

(3) ยกร่างแบบสัมภาษณ์ โดยส่งให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินค่าความเที่ยงตามเนื้อหา (IOC: Item-Objective Congruence Index)

(4) ยกร่างแบบบันทึกการดำเนินกิจกรรมและแบบบันทึกการเยี่ยมบ้าน

ระยะที่ 2: ระยะดำเนินการ ประกอบด้วย

(1) การอบรมแกนนำชุมชนในเทศบาลเมืองนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 10 คน ระยะเวลา 4 วัน เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับแกนนำ ก่อนลงพื้นที่ชุมชน ในการคัดเลือกแกนนำ จำนวน 10 คน มีหลักเกณฑ์กำหนดคุณสมบัติ ดังนี้

- เป็นแกนนำที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการภายในพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองนางรอง

- เป็นแกนนำที่มีภูมิสำเนาในพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองนางรอง

- ไม่มีพฤติกรรมกระทำความรุนแรงในครอบครัว

- เป็นผู้ที่เต็มใจเข้าร่วมกิจกรรมทั้ง 2 ระยะ ในการดำเนินการวิจัย

(2) แกนนำวางแผนและออกแบบการจัดกิจกรรมตามโปรแกรมฯ จำนวน 10 ครั้ง และดำเนินการจัดกิจกรรมตามแผนกับครอบครัว จำนวน 10 ครอบครัว (20 คน) จำนวน 10 ครั้ง ภายในระยะเวลา 3 เดือน ในพื้นที่เทศบาลเมืองนางรอง 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนถนนหักพัฒนา, ชุมชนป่าตาสั่ง, ชุมชนวัดถนนหัก, ชุมชนวัดขุนก้อง, ชุมชนหัวสะพาน และชุมชนวัดกลาง โดยมีทีมวิจัยเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินการ

ระยะที่ 3: ระยะสรุปผลการดำเนินงาน ประกอบด้วยการจัดเวทีสรุปข้อมูลการดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมฯ และคืนข้อมูลสู่ชุมชน

เครื่องมือในวิจัย ประกอบด้วย

(1) คู่มือโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำ

(2) แบบคัดกรองพฤติกรรมความรุนแรงในครอบครัว

(3) แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย คำถาม 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ด้านความรู้ ส่วนที่ 2 ด้านทัศนคติ และส่วนที่ 3 ด้านทักษะ

(4) โปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำ

(5) แบบบันทึกการดำเนินกิจกรรม

(6) แบบบันทึกการเยี่ยมบ้าน

การดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย

(1) จัดอบรมแกนนำ

(2) วางแผนและออกแบบกิจกรรมในการดำเนินการตามโปรแกรมฯ

(3) ลงพื้นที่ชุมชนเพื่อดำเนินการตามแผน

(4) สรุปข้อมูลจากการดำเนินการตามโปรแกรมฯ และคืนข้อมูลสู่ชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อดำเนินการวิจัยครบถ้วนแล้ว จึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ใน

2 รูปแบบ ดังนี้

(1) การวิเคราะห์ด้วยสถิติ ดังนี้ สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือ ได้แก่ การหาค่าความเที่ยงตามเนื้อหา (IOC: Item-Objective Congruence Index) และการหาค่าความเชื่อมั่นแบบคัดกรองความรุนแรงในครอบครัว โดยใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)

(2) การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แกนนำและครอบครัวกลุ่มตัวอย่าง

ผลการศึกษา

ผลของการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

(1) การพัฒนาแกนนำในการนำโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวเพื่อป้องกันการกระทำซ้ำไปใช้ในพื้นที่ชุมชน มีขั้นตอนการคัดเลือกแกนนำ จำนวน 10 คน โดยกำหนดคุณสมบัติ ดังนี้ เป็นแกนนำที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการภายในพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองนางรอง, เป็นแกนนำที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองนางรอง, ไม่มีพฤติกรรมกระทำความรุนแรงในครอบครัว และเป็นผู้ที่เต็มใจเข้าร่วมกิจกรรมทั้ง 2 ระยะ ในการดำเนินการวิจัย

จากคุณสมบัติข้างต้นมีแกนนำในพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองนางรองเข้าร่วมโครงการ จำนวน 10 คน เป็นผู้ชาย จำนวน 7 คน ผู้หญิง จำนวน 3 คน โดยแกนนำ จำนวน 5 คน มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป และที่เหลืออีก 5 คน มีอายุระหว่าง 23-58 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 6 คน โดยแกนนำมีอาชีพที่หลากหลาย ทั้งนักการเมืองท้องถิ่น เจ้าหน้าที่เทศบาล เกษษณ ช่างค้าขาย รับจ้าง และเกษตรกร

การจัดการอบรม เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ในการทำงานกับประเด็นความรุนแรงในครอบครัว ตามโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำ ในพื้นที่เทศบาลเมืองนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยดำเนินการ 4 วัน ประกอบด้วยกิจกรรม 3 ส่วน คือ (1) การให้ความรู้ ด้านกฎหมายความรุนแรงในครอบครัว และเรื่องความเท่าเทียมกันทางเพศ (2) การปรับทัศนคติ มุมมองต่อปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งด้านสาเหตุ ผลกระทบ การเฝ้าระวัง และการให้ความช่วยเหลือ และ (3) การสร้างทักษะ ในการจัดการกับความเครียด การจัดการอารมณ์ การสื่อสาร และการจัดการความขัดแย้งในครอบครัวผ่านการทำกิจกรรม ทำให้แกนนำมีความมั่นใจมากขึ้นในการลงพื้นที่ชุมชน และอธิบายขั้นตอนการดำเนินการตามโปรแกรมฯ รวมถึงเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลโปรแกรมฯ

ประเมินผลการจัดกิจกรรมภายหลังการดำเนินกิจกรรม ได้ดำเนินการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเพื่อประเมินผลการจัดกิจกรรมทั้ง 3 ส่วน ได้รับผลการประเมินในเกณฑ์ดี คือ แกนนำมีความพึงพอใจในกิจกรรม และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชุมชนได้

(2) ผลการนำโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำไปใช้ในพื้นที่ชุมชน

แกนนำได้นำกิจกรรมตามโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวไปดำเนินการกับอาสาสมัครในพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองนางรอง จำนวน 10 ครอบครัว มีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 20 คน เป็นสามี จำนวน 10 คน และภรรยา จำนวน 10 คน ส่วนใหญ่เป็นครอบครัววัยทำงานที่มีอายุระหว่าง 20-60 ปี จำนวน 6 ครอบครัว รองลงมา คือ ครอบครัวผู้สูงอายุ ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 3 ครอบครัว และครอบครัววัยรุ่น ที่มีอายุไม่เกิน 20 ปี จำนวน 1 ครอบครัว ประเภทความรุนแรงในครอบครัวที่พบเป็นความรุนแรงทางด้านจิตใจ โดยใช้เวลาช่วงประชุม ตะโกนคำ ดูถูกเหยียดหยาม มากที่สุด จำนวน 6 ครอบครัว รองลงมา คือ ความรุนแรงด้านร่างกาย จำนวน 3 ครอบครัว และความรุนแรงด้านร่างกายและด้านจิตใจ จำนวน 1 ครอบครัวโดยการทะเลาะกันเป็นสาเหตุที่นำมาสู่การกระทำความรุนแรงต่อกันมากที่สุด จำนวน 7 ครอบครัว รองลงมา คือ การดื่มสุราหรือเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จำนวน 3 ครอบครัว

แกนนำร่วมกับการออกแบบกิจกรรม จำนวน 10 ครั้ง ประกอบด้วย 3 กิจกรรมหลัก ดังนี้ (1) กิจกรรมการเยี่ยมบ้านเพื่อสร้างความไว้วางใจ จำนวน 1 ครั้ง (2) กิจกรรมการเยี่ยมบ้านเพื่อให้คำปรึกษา จำนวน 6 ครั้ง และ (3) กิจกรรมค่ายครอบครัว จำนวน 3 ครั้ง

จากการดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวของแกนนำกับครอบครัวกลุ่มตัวอย่างทั้ง 10 ครอบครัว พบว่า

ครอบครัวกลุ่มตัวอย่างได้รับความรู้ 4 เรื่อง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในครอบครัว, เครือข่ายในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือ, คุ้มครองสวัสดิภาพ เมื่อมีกรณีการใช้ความรุนแรงในครอบครัว, ความเท่าเทียมกันทางเพศ และผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว ได้แก่ บุคคลที่อาจตกเป็นเหยื่อทางตรง (คู่สมรส) และเหยื่อทางอ้อม (บุตร หรือบุคคลอื่นในครอบครัว) ความเสียหายที่เกิดขึ้น

ครอบครัวกลุ่มตัวอย่างได้ปรับทัศนคติเกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่สำคัญ ใน 4 ประเด็น คือ การเข้าใจประเภทของความรุนแรงในครอบครัว, ความเข้าใจว่าความรุนแรงในครอบครัวไม่ใช่เรื่องส่วนตัว, การเข้าใจพฤติกรรมที่เป็นสาเหตุของความรุนแรงในครอบครัว และความเชื่อมั่นว่าทุกคนสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้

ครอบครัวกลุ่มตัวอย่างได้สร้างทักษะเกี่ยวกับการจัดการปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่สำคัญ ใน 4 ประเด็น คือ ทักษะการจัดการกับความเครียดและการแก้ปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรง, ทักษะการจัดการความขัดแย้งโดยไม่กระทบกับความสัมพันธ์ในครอบครัว, ทักษะการจัดการกับอารมณ์ของตนเอง และทักษะการสื่อสารเชิงบวก

จากการคัดกรองพฤติกรรมความรุนแรงในครอบครัวก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำ พบว่าเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมความรุนแรงของครอบครัวกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมความรุนแรงในครอบครัวก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ

ประเภทความรุนแรง ในครอบครัว	ก่อนเข้าร่วมโปรแกรมฯ		หลังเข้าร่วมโปรแกรมฯ	
	จำนวนครั้ง	จำนวน ครอบครัว	จำนวนครั้ง	จำนวน ครอบครัว
1. ความรุนแรงทางร่างกาย				
- การตบตี	1-2 ครั้ง/สัปดาห์	3	ไม่มี	4
	3-4 ครั้ง/สัปดาห์	1		
2. ความรุนแรงทางจิตใจ				
- การข่มขู่ ตะโกนด่า	1-2 ครั้ง/สัปดาห์	5	ไม่มี	6
	1-2 ครั้ง/สัปดาห์	1	1-2 ครั้ง/	
- การดูถูกเหยียดหยาม	3-4 ครั้ง/สัปดาห์	1	สัปดาห์	1

ภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ พบว่าทุกครอบครัวไม่มีการกระทำความรุนแรงทางร่างกายเลย และในส่วนของความรุนแรงทางด้านจิตใจ พบว่า ครอบครัวกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 6 ครอบครัว ไม่มีการกระทำความรุนแรงทางด้านจิตใจด้วยการข่มขู่ ตะโกนด่า เมื่อมีการทะเลาะกันเลย และมีเพียง 1 ครอบครัว ที่มีการดูถูกเหยียดหยาม เมื่อมีการทะเลาะกัน แต่มีความถี่ของพฤติกรรมลดลงจาก 3-4 ครั้ง/สัปดาห์ เหลือ 1-2 ครั้ง/สัปดาห์

นอกจากการทำแบบคัดกรองพฤติกรรมความรุนแรงในครอบครัวแล้ว ยังมีการสัมภาษณ์ครอบครัวกลุ่มตัวอย่างภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมด้วย พบว่า การปรับพฤติกรรมการกระทำ ความรุนแรงในครอบครัวทั้งทางด้านร่างกาย และทางด้านจิตใจ มีองค์ประกอบร่วมที่สำคัญ คือ การลดการดื่มสุราหรือเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การควบคุมอารมณ์ซึ่งกันและกันของสามีภรรยา และการสื่อสารทางบวกต่อกันมากขึ้น

(3) การพัฒนาคู่มือการนำโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำ

การพัฒนาคู่มือโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำ มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้ (1) การยกร่างคู่มือ (2) การนำคู่มือไปใช้กับแกนนำ (3) การประเมินผลคู่มือจากการสัมภาษณ์และรับฟังข้อเสนอแนะจากแกนนำ และ (4) การนำข้อเสนอแนะของแกนนำมาปรับปรุงและพัฒนาเป็นคู่มือฉบับปัจจุบัน

คู่มือการนำโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว ประกอบด้วย 3 ส่วนที่สำคัญ กล่าวคือ ส่วนแรก คำชี้แจงการใช้คู่มือ เป็นการอธิบายขั้นตอนการดำเนินการตามโปรแกรมฯ ตลอดจนระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินโปรแกรมฯ ส่วนที่สอง ครอบคลุมการใช้โปรแกรมฯ เป็นการขยายรายละเอียดให้เห็นโครงสร้างของโปรแกรมฯ รายละเอียดของกิจกรรมและแบบฟอร์มต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในการดำเนินการตามโปรแกรมฯ และส่วนที่สาม รายละเอียดของโปรแกรมฯ และตัวอย่างกิจกรรม เป็นการอธิบายรายละเอียดของกิจกรรมตามโปรแกรมฯ ในการดำเนินงานทั้ง 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ สารสำคัญ ประเด็นในการทำกิจกรรม รูปแบบกิจกรรม ตัวอย่างกิจกรรม และข้อเสนอแนะ

อภิปรายและสรุปผล

เรื่องการพัฒนาแกนนำในการนำโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำ ไปใช้ในพื้นที่ชุมชน จากผลการศึกษาทำให้พบว่ากระบวนการพัฒนาแกนนำเพื่อดำเนินงานในการนำโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ไม่ว่าจะเป็นการคัดเลือกแกนนำทั้ง 10 คน ที่มาจากหลายพื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ครอบคลุมชุมชนต่าง ๆ ทำให้เกิดเครือข่ายในการทำงานเชิงเฝ้าระวังและการให้ความช่วยเหลือได้เป็นอย่างดี และแกนนำทั้งหมดมีประสบการณ์ในการทำงานด้านอาสาสมัครในพื้นที่ของตนเองมาก่อน จึงมีจิตอาสาและมีทักษะด้านการทำงาน ติดต่อสื่อสารพบปะกับประชาชนในพื้นที่ จึงเป็นประโยชน์ในการทำงานเชิงรุกในการป้องกันปัญหาการกระทำซ้ำในครอบครัวที่มีใช้ความรุนแรงมาก่อน เพราะปัญหาเรื่องความรุนแรงในครอบครัวนั้น โดยมากเหยื่อที่ถูกกระทำมักจะไม่มีความกล้าในการขอความช่วยเหลือ เว้นแต่กรณีบาดเจ็บรุนแรงถึงขนาดต้องได้รับการรักษาพยาบาลหรือต้องการดำเนินคดีกับผู้ใช้ความรุนแรง ดังนั้น การมีแกนนำมีความสัมพันธ์ที่ดีและทำกิจกรรมในด้านอื่น ๆ ของชุมชนอยู่แล้วจะทำให้ประชาชนรู้สึกไว้วางใจในการให้ข้อมูลและสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นครอบครัวเฝ้าระวังการใช้ความรุนแรงได้โดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำร่วมกันภายในชุมชนได้อย่างปกติ แต่เนื่องจากแกนนำที่ได้รับการคัดเลือกมีอาชีพที่หลากหลาย มีทั้ง

ผู้ที่ทำงานประจำและทำงานส่วนตัว และบางคนยังมีภารกิจในฐานะอาสาสมัครในด้านต่าง ๆ ภายในชุมชนอีกด้วย ซึ่งประเด็นนี้อาจทำให้เป็นอุปสรรคในด้านการปฏิบัติงานตามโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำไปซ้ำมาในพื้นที่ชุมชนเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สมภพ ไส้รักษา (2554) ที่พบว่า การไม่มีเวลาในการปฏิบัติงานภายในชุมชนได้อย่างเต็มที่ เป็นปัญหาอุปสรรคด้านแกนนำที่สำคัญ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำงานร่วมกับชุมชน

ในขั้นตอนการจัดการอบรมมีทั้งการแสดงให้เห็นถึงรูปแบบของกิจกรรมและการให้แกนนำเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม รวมทั้งการวิเคราะห์ถึงกิจกรรมที่เหมาะสมในการดำเนินงานตามศักยภาพของแกนนำ ทำให้แกนนำที่ผ่านการอบรมมีทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับประเด็นความรุนแรงในครอบครัว และมีทักษะที่สูงขึ้น ตลอดจนมีความมั่นใจในการดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมที่ได้มีการกำหนดไว้ ถือได้ว่าการดำเนินงานในด้านนี้บรรลุวัตถุประสงค์ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ยงยุทธ แสนประสิทธิ์ (2554) ที่พบว่า การพัฒนาแกนนำในชุมชนควรดำเนินการผ่านกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ และทักษะการใช้ชีวิต จะทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จได้ในที่สุด

ขั้นตอนการประเมินผลการจัดกิจกรรม จากผลการศึกษาพบว่า ในทุกกิจกรรม ได้รับผลการประเมินในเกณฑ์ดี คือ แกนนำมีความพึงพอใจในกิจกรรม และเชื่อว่าจะสามารถนำสิ่งที่ได้รับการอบรมไปใช้ประโยชน์ได้จริง โดยแกนนำส่วนใหญ่พยายามทำความเข้าใจรูปแบบกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายในการปรับทัศนคติ การฝึกทักษะในการจัดการกับความเครียด การจัดการอารมณ์ การสื่อสาร และการจัดการความขัดแย้งในครอบครัวผ่านการทำกิจกรรม เพื่อจะได้นำไปถ่ายทอดให้กับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ที่ตนเองรับผิดชอบ รวมทั้งมีการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับรูปแบบกิจกรรมหรือเวลาในการทำกิจกรรมบางประเภทเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วย การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์รูปแบบกิจกรรมหรือรายละเอียดของกิจกรรม สะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมและความเข้าใจถึงเจตนารมณ์ของการทำกิจกรรมแต่ละด้านของแกนนำได้เป็นอย่างดี

ขั้นตอนการวางแผนการออกแบบกิจกรรมร่วมกับทีมวิจัยในการนำโปรแกรมฯ ไปดำเนินการในชุมชน มีการพิจารณาถึงข้อจำกัดหรือความเสี่ยงเกี่ยวกับสถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 19 (Covid-19) ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสะดวก ปลอดภัยและสอดคล้องกับบริบทของในพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองนางรองมากที่สุด และเพื่อเป็นการบริหารเวลาและทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดอีกด้วย

ผลการนำโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำ ไปใช้ในพื้นที่ชุมชน พบว่า จากความรู้และทักษะที่แกนนำได้รับการอบรม ผักผ่อนตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ในการพัฒนาแกนนำเพื่อนำโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำมาใช้กับครอบครัวกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่นั้นประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี เพราะการวางแผนการดำเนินงานที่ดีและความเข้าใจที่ถูกต้องในการเลือกจัดกิจกรรมที่กระตุ้นความสำเร็จในการทำให้ครอบครัวกลุ่มตัวอย่างได้รับทั้งความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย หลักจิตทฤษฎี ผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว กิจกรรมที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ถูกต้อง ทักษะในการแก้ไขปัญหา ทักษะในการจัดการอารมณ์ ทักษะในการจัดการความเครียด และทักษะที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันของครอบครัว เพื่อหลีกเลี่ยงการทะเลาะวิวาท และเพื่อป้องกันการกระทำความรุนแรงซ้ำในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษา ของ World Bank Group (2016) ที่พบทวนขั้นตอนการนำโปรแกรมเพื่อป้องกันการความรุนแรงในครอบครัวจากบุคคลใกล้ชิดไปดำเนินการในชุมชน พบว่า การประเมินชุมชนผ่านความเชื่อเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว และการสร้างความตระหนักเกี่ยวกับการรับรู้ความรุนแรง ทั้งสาเหตุ และผลกระทบต่อบุคคลทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง รวมทั้งผลกระทบต่อชุมชน มีส่วนสำคัญในการทำให้การทำงานในชุมชนประสบความสำเร็จ

นอกจากนี้ การที่แกนนำทำกิจกรรมเยี่ยมบ้านของครอบครัวกลุ่มตัวอย่างอย่างสม่ำเสมอทั้งอย่างเป็นทางการ คือ การไปพบปะ พูดคุย การสังเกต ที่บ้านของครอบครัวกลุ่มตัวอย่าง และการดำเนินการอย่างไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุย ทักทาย สอบถาม และสังเกต เมื่อเจอกันในสถานที่อื่นในการทำกิจกรรมอื่น ๆ ทางสังคมในชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในครอบครัวกลุ่มตัวอย่าง เช่นกัน การดำเนินการดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วุฒิชัย เปียแดง (2553) ที่พบว่า การขาดความไว้วางใจในตัวแกนนำเป็นอุปสรรคสำคัญในการทำงานกับครอบครัวที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัวได้เป็นอย่างดี เนื่องจากบทบาทการเยี่ยมบ้านอย่างสม่ำเสมอของแกนนำสะท้อนการสร้างสัมพันธภาพและการสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับครอบครัวกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรม ทำให้ผู้ที่เคยใช้ความรุนแรงในครอบครัวพยายามปรับพฤติกรรมของตนเองไม่ว่าจะเป็นการลด ละ สาเหตุของการใช้ความรุนแรง โดยเฉพาะการลดการดื่มสุรา หรือการปรับพฤติกรรมเมื่อมีความเครียดหรือความขัดแย้งที่จะนำไปสู่การทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว หรือการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าเมื่อมีอารมณ์โกรธ รวมทั้งในสถานการณ์ที่ปกติ การปรับปรุงทักษะหรือถ้อยคำในการสื่อสารทั้งของสามีและภรรยาเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน นอกจากนี้การทำการกิจกรรมร่วมกันของ

สมาชิกในครอบครัวเพื่อกระชับความสัมพันธ์อันดีส่งผลให้ภาวะความตึงเครียดและความสุขของการใช้ความรุนแรงในครอบครัวลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจน กล่าวคือ ไม่มีครอบครัวกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ความรุนแรงทางร่างกายอีกเลยภายหลังจากการเข้าร่วมโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำ แต่ในส่วนของการใช้ความรุนแรงทางวาจาพบว่าส่วนใหญ่ไม่พบพฤติกรรมแบบเดิมอีกเลย มีเพียง 1 ครอบครัวเท่านั้น ที่ยังมีพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงทางจิตใจ ผ่านการกระทำทางวาจาในรูปแบบการดูถูกเหยียดหยาม แต่ความถี่ในการเกิดพฤติกรรมดังกล่าวลดลงอย่างเห็นได้ชัดเหลือเพียง 1-2 ครั้ง/สัปดาห์ จึงพิจารณาได้ว่าการดำเนินการในส่วนของผู้กระทำผิดโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำ ไปใช้ในพื้นที่ชุมชนประสบความสำเร็จและบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อังคณา อินทสา (2558) ที่พบว่า การทำงานในประเด็นความรุนแรงในครอบครัวที่ได้ผล แก่นนำต้องทำงานในเชิงรุกเข้าหาครอบครัวที่ประสบปัญหาความรุนแรง ด้วยการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบของปัญหา การปรับความคิดชายเป็นใหญ่ และร่วมกำหนดวิธีการปรับพฤติกรรมผ่านกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวสามารถปรับเปลี่ยนวิธีคิด ปรับพฤติกรรมการตีเมีย และเลิกใช้ความรุนแรงในครอบครัวได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชลาชัย กันมรินทร์ (2562) ที่พบว่า การป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ระดับครอบครัว คือ การเน้นการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีในครอบครัว และปลูกฝังค่านิยมที่เหมาะสม ระดับชุมชน คือ การจัดสภาพแวดล้อมในชุมชนและการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน

อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าสังเกตว่าการดำเนินงานตามโปรแกรมฯ โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสามารถบรรลุวัตถุประสงค์การดำเนินงานได้นั้นมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ (1) การดำเนินงานภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ ทำให้การดำเนินงานยืดหยุ่นและสามารถเข้าถึงครอบครัวได้ดี (2) การดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายทั้งที่เป็นทางการ คือ เทศบาลเมืองนางรอง และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ คือ กลุ่มแกนนำชุมชน ทำให้มีทรัพยากรที่หลากหลายในการหนุนเสริมการทำงานที่ช่วยเติมเต็มจุดแข็งและเสริมจุดอ่อนของกระบวนการการทำงานได้เป็นอย่างดี (3) การดำเนินงานภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากโปรแกรมฯ มีความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน แก่นนำสามารถเลือกกิจกรรมตัวอย่างจากคู่มือและคิดกิจกรรมใหม่ให้เหมาะสมกับศักยภาพของแกนนำและบริบทของชุมชนได้เอง ทำให้แกนนำมีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการวางแผนกิจกรรม ดำเนินกิจกรรม และประเมินผลกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Kristie A. et al. (2018) ที่นำ

โปรแกรม DVPERC (The Domestic Violence Program Evaluation and Research Collaborative) ไปดำเนินการโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีชุมชนเป็นฐาน พบว่า การทำงานในชุมชนด้วยโปรแกรมฯ ที่ประสบความสำเร็จ ต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) โครงสร้างการทำงานแบบไม่เป็นทางการและมีความยืดหยุ่นสูง (2) มีสมาชิกที่หลากหลายและสลับไหล (3) มีเครือข่ายในการทำงานที่เน้นการปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด (4) การทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และ (5) การดำเนินงานที่ไม่ได้ใช้เงินเป็นตัวนำทาง

ทั้งนี้ หากเปรียบเทียบผลการดำเนินโปรแกรมฯ ในพื้นที่ชุมชนชนบท (เทศบาลเมืองนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์) กับชุมชนเมือง คือ ชุมชนโพธิ์เรียง กรุงเทพฯ จากงานวิจัยโครงการพัฒนาโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวเพื่อป้องกันการกระทำซ้ำ (มาตี ลิมสกุล และสุกิจ อยู่ในธรรม, 2562) ซึ่งใช้โปรแกรมเดียวกันในการทำงานกับครอบครัวที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว พบว่า ความเข้มแข็งของแกนนำชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน ความยืดหยุ่นของโปรแกรมฯ และการทำงานด้วยรูปแบบเครือข่าย ถือเป็นปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ ที่ทำให้แกนนำสามารถเยี่ยมบ้านเพื่อสร้างความไว้วางใจแก่ครอบครัวที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัวได้อย่างสม่ำเสมอ และสามารถติดตามผลการดำเนินโปรแกรมฯ ตลอดจนเฝ้าระวังการเกิดการกระทำความรุนแรงในครอบครัวในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าเครือข่ายการทำงานในพื้นที่ชุมชนเมือง จะมีความหลากหลายมากกว่า และเป็นเครือข่ายทีมสหวิชาชีพ ซึ่งประกอบด้วย หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ภาครัฐ มูลนิธิโรงพยาบาล ตำรวจ วัด และกลุ่มอาสาสมัครต่าง ๆ ในชุมชน แต่การดำเนินงานอย่างยืดหยุ่น การมีปฏิสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด และการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทำให้การดำเนินโปรแกรมฯ ของทั้งสองพื้นที่สามารถบรรลุเป้าหมายได้เช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่องนี้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานหลักในชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และเทศบาล เป็นต้น ควรสนับสนุนการดำเนินงานทั้งในเชิงนโยบาย งบประมาณ บุคลากร เพื่อเป็นพี่เลี้ยงให้แกนนำในชุมชน เพื่อให้แกนนำสามารถทำงานกับคนในชุมชนได้ในระยะยาว ถึงแม้ว่าผลการศึกษาจะพบความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนในเชิงพฤติกรรมความรุนแรงในครอบครัว แต่การศึกษาดังนี้เป็นการติดตามเพียงระยะสั้นในระยะเวลาในการดำเนินโปรแกรม 3 เดือน

และติดตามเพียง 1 เดือนเท่านั้น ทั้งนี้หากต้องการทำให้เกิดผลในระยะยาว ควรสนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เพื่อให้การปรับปรุงพฤติกรรมความรุนแรงในครอบครัวเป็นไปในระยะยาวและมีพฤติกรรมคงทนและถาวร

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) การจัดกิจกรรมตามโปรแกรมทำให้ครอบครัวกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ลดการกระทำ ความรุนแรงในครอบครัว ป้องกันการกระทำผิดซ้ำได้ในระยะสั้น ซึ่งจำเป็นต้องจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และมีการติดตามในระยะยาว เพื่อสนับสนุนให้พฤติกรรมลดการกระทำ ความรุนแรงในครอบครัว ป้องกันการกระทำผิดซ้ำคงอยู่อย่างถาวร

2) แกนนำควรสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชนในชุมชน เพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมเพื่อลดความรุนแรงในครอบครัวอย่างต่อเนื่อง และขยายการทำงานกับครอบครัวอื่น ๆ ทั่วไปในชุมชน

3) การดำเนินงานด้านความรุนแรงในครอบครัว ควรมีแผนการดำเนินงานที่บูรณาการการทำงานระหว่างแกนนำในพื้นที่และเครือข่ายสหวิชาชีพ เพื่อขยายขอบเขตงานไปทั้ง การป้องกัน การเฝ้าระวัง การให้ความช่วยเหลือ การประสานส่งต่อเป็นรายกรณี โดยเฉพาะครอบครัว/กรณีที่ต้องการความคุ้มครองตามกฎหมายและต้องการสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลหรือทางสังคม การแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวด้วยความร่วมมือของคนในชุมชน และการไกล่เกลี่ยปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งการทำงานที่มีลักษณะการใช้ชุมชนเป็นฐานในการทำงานกับครอบครัวนั้น ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงทีและมีความยั่งยืนในการทำงานหากได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายการทำงานทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “การขยายพื้นที่ชุมชนในการดำเนินโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวเพื่อป้องกันการกระทำซ้ำ” ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากแผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิต สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) คณะผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.

(30 มีนาคม 2563). **เหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัว**. สืบค้นจาก <https://spectrumth.com/2020/01/17domestic-violence-ความรุนแรงในครอบครัว>

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.

(3 มีนาคม 2564). **สถิติความรุนแรงในครอบครัว ปีงบประมาณ 2564**. สืบค้นจาก www.dwf.go.th

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ.

(2559). **คู่มือศูนย์ปฏิบัติงานของหน่วยงานในการช่วยเหลือคุ้มครองผู้ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัว**. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, สำนักป้องกันและแก้ไขปัญหาค่าหญิงและเด็ก, ศูนย์ปฏิบัติการเพื่อป้องกันการกระทำความรุนแรงในครอบครัว.

ชลาลัย กันมินทร์. (26 เมษายน 2562). **ความรุนแรงในครอบครัว: ปัญหาและแนวทางป้องกัน**. เอกสารงานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต ประจำปี 2462, 984-997.

มาตี ลิมสกุล และ สุกิจ อยู่ในธรรม. (2562). **โครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการทำงานกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว เพื่อป้องกันการกระทำซ้ำ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

ยงยุทธ แสนประสิทธิ์. (2554). **รูปแบบการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยกระบวนการการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี**. วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วุฒิชัย เปี้ยแดง. (2553). **บทบาทของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาค่าหญิงและเด็กในครอบครัว: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนนำร่องของกรุงเทพมหานคร 4 ชุมชน**. สารนิพนธ์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง. (10 มีนาคม 2562). **ทั่วโลกมีผู้หญิงเสียชีวิตจากคนใกล้ชิดทำร้ายเฉลี่ย 137 คน/วัน**. สืบค้นจาก <https://www.tcijthai.com/news/2019/10scoop/8845>

- สมภพ ไล้รักษา. (2554). **แนวทางการเสริมสร้างพลังอำนาจศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน จังหวัดสมุทรสาครให้เข้าสู่มาตรฐาน**. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม.
- อังคณา ชัยคำชู. (2555). ความรุนแรงในครอบครัว: สาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางการช่วยเหลือ. **วารสารธรรมศาสตร์**, 31(3), 1–17.
- อังคณา อินทสา. (2558). **กระบวนการปรับพฤติกรรมที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว กรณีศึกษามูลนิธิหญิงชายก้าวไกล**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม.
- Kristie, A. Thomas, Lisa, A. Goodman, Elizabeth, Schon Vainer, Deborah, Heimel, Ronit Barkai, and Deborah, Collins–Gousby. (2018). “No Sacred Cows or Bulls”: The Story of the Domestic Violence Program Evaluation and Research Collaborative (DVPERC). **Journal of Family Violence**, 33, 537–549.
- World Bank Group. (2016). **Community-based Approaches to Intimate Partner Violence: A Review of Evidence and Essential Steps to Adaptation**. <https://documents.worldbank.org>.